

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ООП У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Мальцева Ольга Володимирівна, доктор філософських наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: 0000-0002-1497-4098

Неборак Крістіна Андріївна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті досліджено систему соціальної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в Україні, яка є важливою складовою соціальної політики держави. Відзначено, що діти з ООП часто стикаються з численними бар'єрами у доступі до освіти, медичних послуг та соціальних благ, що зумовлює необхідність створення ефективної системи підтримки. Проаналізовано нормативно-правові засади організації системи соціальної підтримки дітей з ООП, упровадження інклюзивної освіти в Україні.

Продемонстровано, що незважаючи на певні складнощі в Україні створені нормативно-правові основи, які закріплюють право таких дітей на рівний доступ до освіти. У закладах середньої освіти це забезпечується через упровадження індивідуальних програм розвитку, залучення спеціалізованих педагогічних кадрів та адаптацію матеріально-технічної бази.

Підкреслено важливість забезпечення доступності освіти для дітей з ООП, зокрема через інклюзивні програми, адаптацію навчальних планів та підготовку педагогічних кадрів. Окрему увагу приділено психологічній підтримці.

Відзначено, що соціальний працівник/соціальний педагог у школах виконує різні взаємодоповнюючі функції, що спрямовані на забезпечення всебічного розвитку, психологічного комфорту та соціалізацію дітей з ООП. Їхня діяльність охоплює такі ключові напрями, як соціально-психологічний супровід, підтримка батьків, формування інклюзивної культури в освітньому середовищі та співпраця з соціальними партнерами. Кожен із напрямів передбачає конкретні форми та методи роботи, як-от проведення індивідуальних та групових занять, організація тренінгів, консультацій, інформаційних зустрічей, залучення ресурсів від фондів та благодійних організацій.

Створення інклюзивного середовища у школах потребує злагодженої роботи педагогічного колективу, ефективного використання законодавчо закріплених можливостей та залучення додаткових ресурсів. Це дозволяє досягти головної мети – інтеграції дітей з ООП у загальноосвітній процес, забезпечення їхнього розвитку, успішного навчання та соціальної адаптації, що в кінцевому підсумку сприяє побудові толерантного суспільства.

Розглянуто роль держави та місцевих органів влади у забезпеченні соціальної підтримки дітей з ООП, а також активну участь громадських організацій, які сприяють інтеграції таких дітей у суспільство. Виявлено значні виклики у реалізації прав дітей з ООП, такі як недостатнє фінансування, брак інформації та обмежена доступність ресурсів.

Доведено, що формування освітнього середовища, яке забезпечує повноцінну інтеграцію дітей з ООП, має визначальну роль у соціальній підтримці цієї категорії клієнтів. З цією метою необхідно: проводити просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадськості про права дітей з ООП, їхні потреби та можливості; сприяти зменшенню стигми та дискримінації, з якими стикаються ці діти, а також формувати позитивне ставлення до інклюзії; залучати батьків та сім'ї до процесів прийняття рішень на всіх рівнях, що зможе значно підвищити ефективність соціальної підтримки, оскільки саме вони краще за всіх знають потреби своїх дітей. Відзначено, що тільки спільними зусиллями держави, суспільства та батьків можна забезпечити дітей з ООП якісною підтримкою, що відповідає їхнім потребам.

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, соціальна підтримка, інклюзивна освіта, фінансова допомога, медичні послуги.*

Maltseva O., Neborak K. Social support for children with disabilities in secondary education institutions in Ukraine

The article analyzes the system of social support for children with special educational needs (SEN) in Ukraine, which is an important component of the state's social policy. It is noted that children with SEN often face numerous barriers to access to education, medical services and social benefits, which necessitates the creation of an effective support system. The author analyzes the regulatory framework for organizing a system of social support for children with SEN and the introduction of inclusive education in Ukraine.

It is demonstrated that despite certain difficulties, Ukraine has created a legal framework that enshrines the right of such children to equal access to education. In secondary education institutions, this is ensured through the introduction of individual development programs, the involvement of specialized teaching staff and the adaptation of the material and technical base.

The importance of ensuring access to education for children with SEN is emphasized, in particular through inclusive programs, adaptation of curricula and training of teaching staff. Special attention is paid to psychological support.

It is noted that social workers/social educators in schools perform various complementary functions aimed at ensuring the comprehensive development, psychological comfort and socialization of children with SEN. Their activities cover such key areas as social and psychological support, parental support, formation of an inclusive culture in the educational environment and cooperation with social partners. Each of the areas involves specific forms and methods of work, such as individual and group sessions, organization of trainings, consultations, information meetings, and attraction of resources from foundations and charitable organizations.

Creating an inclusive environment in schools requires coordinated work of the teaching staff, effective use of legislative opportunities and attraction of additional resources. This allows achieving the main goal of integrating children with SEN into the general education process, ensuring their development, successful learning and social adaptation, which ultimately contributes to building a tolerant society.

The role of the state and local authorities in providing social support for children with SEN, as well as the active participation of public organizations that promote the integration of such children into society are considered. Significant challenges in the realization of the rights of children with disabilities, such as insufficient funding, lack of information and limited availability of resources, are identified.

It has been proven that the formation of an educational environment that ensures the full integration of children with SEN plays a crucial role in the social support of this category of clients. To this end, it is necessary: to conduct educational campaigns aimed at raising public awareness of the rights of children with SEN, their needs and opportunities; to help reduce the stigma and discrimination faced by these children, as well as to promote a positive attitude towards inclusion; to involve parents and families in decision-making at all levels can significantly increase the effectiveness of social support, as they know the needs of their children best. It is noted that only joint efforts of the state, society and parents can provide children with SEN with quality support that meets their needs.

Key words: *children with special educational needs, social support, inclusive education, financial assistance, medical services.*

Постановка проблеми. Наразі в Україні дедалі більше актуалізується питання соціальної підтримки дітей з особливими потребами чи інвалідністю. Відбулися зміни у ставленні до терміну «інвалід», який раніше використовувався в законодавстві та ЗМІ і мав негативну конотацію. Поняття «діти з порушеннями психофізичного розвитку» дозволяє досліджувати цю групу населення як тих, хто має функціональні обмеження.

Порушення розвитку або інвалідність у дітей можуть виникнути раптово після нещасного випадку чи хвороби, або можуть розвиватися протягом тривалого періоду часу, наприклад, в результаті впливу негативних факторів

навколишнього середовища або в результаті хронічного захворювання, яке триває. Є частина дітей з цієї категорії, які, не можуть брати активну участь у житті суспільства через захворювання, відхилення або недоліки розвитку, неясний стан здоров'я. Проте значна частина дітей з порушенням розвитку або інвалідністю може повноцінно влитися у освітній простір за умови створення для їхнього навчання належних умов. Питання інклюзії, залучення дітей з порушеннями розвитку та інвалідністю у загальний освітній процес є актуальним завданням соціальної практики та предметом для наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення соціальної підтримки та її ролі в регулюванні соціального функціонування людини стало предметом наукового дискурсу досить давно. Теоретичне обґрунтування знаходимо у студіях представників соціальної психології, таких як І. Дичківська [1], у праці якої описуються методи та підходи, які допомагають покращити якість освіти, адаптувати навчальний процес до нових вимог та ефективно використовувати сучасні технології для розвитку навчання, О. Іванова [2], робота якої зосереджена на психологічних аспектах розвитку дітей з обмеженими можливостями, А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда [3], у праці яких описуються методи, які забезпечують рівні можливості для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби, та підходи до їх адаптації в навчальному процесі, Г. Кравченко [7], який розглядає інклюзивну освіту в ЗДО, О. Польовик, який представляє досвід соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в інтегрованих та інклюзивних загальноосвітніх школах [10] та ін.

Мета дослідження полягає у вивченні соціальної підтримки дітей з ООП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з перших вчених, яка популяризувала та представила науковому співтовариству поняття «особливі освітні потреби», була британська педагогиня і дослідниця Мері Уорнок. У 1978 році вона заснувала у Великобританії спеціальний комітет, який підготував «Доповідь Уорнок». Ця доповідь була основою для численних

освітніх реформ і описала методикау навчання дітей з різними вадами, включаючи фізичні, розумові, сенсорні та емоційно-поведінкові, що активувало багато інших освітніх ініціатив. Її зусилля сприяли створенню спеціальної освіти. Едуард Сеген, учень Жана Ітара, запропонував методи навчання дітей з особливими освітніми потребами. Пізніше ідея «особливих освітніх потреб» була сприйнята та популяризована в багатьох країнах, включаючи Україну. Це дало старт для еволюції уявлень про можливості суспільства щодо підтримки цієї категорії дітей та пошуків інструментів для створення інклюзивних освітніх програм, забезпечення того, щоб усі діти мали можливість навчатися, незалежно від їхніх можливостей чи потреб. «Діти з особливими освітніми потребами» – це термін, який тепер в першу чергу описує будь-яку дитину, яка має особливі освітні потреби, що відрізняються від типової норми [3].

В Україні термін «діти з особливими потребами» застосовується лише до дітей, які мають вади психофізичного розвитку. Особливі потреби передусім стосуються відновлення або заміни втрачених здібностей для участі в різних видах діяльності, а також здатності до навчання.

Нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні ґрунтується на принципах рівності та доступності освіти для всіх громадян, зокрема осіб з особливими освітніми потребами. Конституція України закріплює право кожного на освіту та рівні можливості для її здобуття. Відповідно до цього, у системі українського законодавства створено основи для інклюзивного навчання, які відображаються в низці законів та підзаконних актів [11].

Законом України «Про освіту» визначено права осіб з особливими потребами на доступ до освітніх послуг та закріплено зобов'язання навчальних закладів забезпечувати належні умови для їх навчання. Цей закон, зокрема, деталізує поняття інклюзії в освіті та регламентує права на спеціальну педагогічну підтримку і корекційні програми. Закон України «Про загальну середню освіту» уточнює правила організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх закладах, зобов'язуючи їх формувати інклюзивні класи та

групи, у яких створюються умови для навчання учнів з особливими освітніми потребами. Подібні положення містяться також у Законі України «Про дошкільну освіту», що стосується організації інклюзивного навчання для дошкільнят, та Законі України «Про вищу освіту», який передбачає право на інклюзію у закладах вищої освіти.

Особливе значення в законодавчій площині інклюзивної освіти має Наказ Міністерства освіти і науки України від 10 червня 2011 року, яким затверджено Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. У ньому чітко прописано умови створення інклюзивних класів, вимоги до матеріально-технічного забезпечення та кадрових ресурсів, що забезпечують доступ до якісної освіти для осіб з інвалідністю та іншими освітніми потребами [7].

На міжнародному рівні правову основу інклюзивної освіти в Україні підтримує Конвенція про права осіб з інвалідністю, ратифікована Україною, яка зобов'язує державу забезпечувати доступ осіб з інвалідністю до освітніх послуг. Ратифікація цієї конвенції стала значущим кроком на шляху інтеграції міжнародних стандартів у національну законодавчу базу, визначаючи зобов'язання країни щодо забезпечення рівноправного доступу до освіти та створення необхідних умов для інклюзивного навчання [1].

На основі нормативно-правових актів, що регламентують інклюзивну освіту в Україні, формується розуміння необхідності створення рівних можливостей для дітей з різними особливими освітніми потребами. Ця потреба виникає через наявність різних видів (категорій) порушень психофізичного розвитку, які потребують специфічного підходу, ресурсів та методів навчання. Класифікація порушень психофізичного розвитку є важливим етапом у визначенні відповідних освітніх потреб і адаптації навчального процесу [4].

До основних категорій порушень психофізичного розвитку відносяться розлади зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, а також мовленнєві, емоційно-вольові порушення, розлади аутистичного

спектра та комплексні порушення, які можуть поєднувати кілька різних відхилень одночасно. Відповідно до цих категорій визначаються і особливі освітні потреби дітей, які варіюються залежно від типу порушення та ступеня його вираженості [12].

Приміром, для систематизації підходів щодо упровадження інклюзивної освіти у закладах середньої освіти важливо структурувати типи порушень психофізичного розвитку дітей та відповідні особливі освітні потреби (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порушення психофізичного розвитку дітей та їхні особливі освітні потреби

Види порушень психофізичного розвитку дітей	Освітні потреби для цієї категорії дітей
1	2
Порушення зору	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення спеціального навчального обладнання (тактильні підручники, шрифти Брайля, озвучені навчальні матеріали). - Використання додаткового педагогічного персоналу для допомоги у роботі з навчальним матеріалом. - Психологічний супровід для розвитку навичок адаптації. - Постійна комунікація соціального педагога з батьками для координації навчального процесу.

Продовження табл. 1

1	2
Порушення слуху	<ul style="list-style-type: none"> - Використання жестової мови або текстового супроводу навчального матеріалу. - Залучення педагогів, які володіють жестовою мовою. - Створення візуальних матеріалів для забезпечення доступності інформації. - Психологічний супровід для розвитку навичок спілкування. - Співпраця соціального педагога з батьками для підтримки адаптації дитини.
Порушення опорно-рухового апарату	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення безбар'єрного доступу до закладу (пандуси, ліфти, зручні проходи). - Спеціальні пристосування в класах і спортзалах. - Використання додаткового обладнання для фізичної підтримки. - Психологічний супровід для розвитку соціальної адаптації. - Постійний контакт соціального педагога з родиною для координації навчального процесу та фізичного комфорту дитини.
Порушення інтелектуального розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - Адаптація навчальної програми під можливості дитини (спрощення матеріалу, використання конкретних прикладів). - Додатковий педагогічний персонал для індивідуального супроводу. - Психолого-педагогічний супровід для формування навичок самостійності.

	<ul style="list-style-type: none"> - Постійна робота соціального педагога з батьками для забезпечення взаємозв'язку навчання вдома та у школі.
Розлади аутистичного спектра (РАС)	<ul style="list-style-type: none"> - Індивідуальний підхід до навчання з урахуванням сенсорних особливостей. - Чіткий розклад і структуроване середовище. - Використання спеціальних навчальних матеріалів та підтримка соціального працівника. - Психологічний супровід для формування навичок комунікації. - Постійна співпраця з батьками для підтримки емоційного розвитку.
Мовленнєві порушення	<ul style="list-style-type: none"> - Залучення логопеда для корекційної роботи з мовленням. - Використання засобів альтернативної комунікації за необхідності. - Додаткові заняття для розвитку мовленнєвих навичок. - Психолого-педагогічний супровід для подолання комунікативних бар'єрів. - Робота соціального педагога з батьками для розвитку комунікативних навичок вдома.
Комплексні порушення	<ul style="list-style-type: none"> - Індивідуальна програма навчання із залученням мультидисциплінарної команди (логопедів, психологів, дефектологів). - Додатковий педагогічний та соціальний супровід. - Психологічний супровід для забезпечення емоційного комфорту. - Постійна підтримка та залучення батьків у навчальний процес.

Таким чином, нормативно-правові засади інклюзивної освіти забезпечують правову підтримку для врахування індивідуальних потреб кожної дитини з урахуванням категорій їхніх порушень психофізичного розвитку. Це дозволяє надавати диференційовану педагогічну підтримку та забезпечувати доступ до освіти для дітей із різними формами порушень.

У спеціальній літературі психофізіологічні порушення класифікуються як види, оскільки кожне з них має свої специфічні прояви та особливості. Відповідно до етіології, порушення можуть бути розглянуті як первинні, що мають вроджений характер, або вторинні, які виникають внаслідок травм, хвороб чи стресових впливів [4].

Існує також класифікація за типом порушення, яка включає функціональні і органічні прояви. Функціональні порушення охоплюють проблеми в психоемоційній сфері, такі як тривожні розлади або депресія, а також порушення когнітивних процесів, які можуть виявлятися у формі зниження пам'яті чи уваги. Органічні порушення, в свою чергу, пов'язані із

фізичними змінами в мозку, до яких належать черепно-мозкові травми або інсульти.

Ще одним важливим аспектом класифікації є ступінь тяжкості порушень, що дозволяє виокремити легкі, помірні та важкі форми, враховуючи їх вплив на повсякденне життя особи. Класифікація за сферами порушення також є суттєвою, оскільки вона поділяє психофізіологічні порушення на емоційні, поведінкові, когнітивні та сенсорні. Така систематизація сприяє більш глибокому розумінню природи психофізіологічних порушень, що, у свою чергу, є основою для розробки ефективних методів лікування та корекції.

Забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах середньої освіти вимагає комплексної підтримки, що не обмежується лише адаптацією навчальної програми чи матеріально-технічного оснащення. Ключову роль у цій системі підтримки відіграє соціальний працівник, який сприяє соціалізації учнів з ООП, координації освітнього процесу та створенню атмосфери психологічного комфорту для всіх учасників освітнього процесу [6].

Варто виокремити функції суто соціального працівника/соціального педагога, адже ефективна інклюзія передбачає чіткий розподіл обов'язків між членами команди, яка працює над підтримкою дітей з особливими освітніми потребами. Деякі функції, як-от закупівля обладнання, забезпечення закладу спеціальними навчальними посібниками чи набір допоміжного персоналу, лежать у компетенції адміністрації закладу. Соціальний працівник/соціальний педагог зосереджуються на підтримці дітей та їхнього оточення в освітньому процесі. Згідно з чинним законодавством, їхні функції мають чітко окреслені сфери відповідальності, що варто підтвердити відповідними положеннями з нормативних актів [10].

Діяльність соціального працівника спрямована на роботу як з дітьми з ООП, так і з їхніми батьками та педагогічним колективом, що потребує застосування різних функцій, методів та форм роботи.

До основних функцій соціального працівника в закладі середньої освіти належить інформаційно-просвітницька, консультативна, захисна, організаційна та профілактична діяльність. Інформаційно-просвітницька функція спрямована на формування розуміння особливостей інклюзивної освіти серед учасників освітнього процесу та підтримку освітніх потреб дитини. Консультативна функція охоплює надання індивідуальних консультацій для дітей, їхніх батьків та вчителів, зокрема, щодо питань адаптації, міжособистісної взаємодії та розвитку самостійності в дітей з ООП. Захисна функція реалізується через забезпечення прав дитини на рівноправну участь в освітньому процесі та захист від дискримінації чи упередженого ставлення. Організаційна функція передбачає планування та проведення заходів, спрямованих на інтеграцію дітей з ООП у колектив, а профілактична – роботу з дітьми, спрямовану на запобігання психоемоційних та соціальних труднощів [8].

Методи роботи соціального працівника з дітьми з ООП включають індивідуальні бесіди, спостереження, психолого-педагогічне тестування та заняття з розвитку соціальних навичок. Завдяки індивідуальним бесідам працівник вивчає особливості дитини, її емоційний стан і труднощі, з якими вона стикається у колективі. Спостереження дозволяє соціальному працівникові визначити, як дитина взаємодіє з однолітками та дорослими в різних ситуаціях, а психолого-педагогічне тестування надає дані для формування індивідуальної програми розвитку. Заняття, спрямовані на соціалізацію, допомагають дітям з ООП адаптуватися в колективі, розвивати комунікативні навички та формувати почуття власної гідності.

У роботі з батьками соціальний працівник використовує консультації, тренінги, групи підтримки та інформаційні зустрічі. Консультації допомагають батькам зрозуміти освітні потреби дитини та сприяти її соціальному розвитку вдома. Тренінги дають батькам можливість отримати нові знання і навички для підтримки своїх дітей у навчанні. Групи підтримки створюють простір для обміну досвідом та обговорення труднощів, а

інформаційні зустрічі знайомлять батьків з особливостями роботи закладу та можливостями, які він пропонує для дітей з ООП [11].

Робота з педагогічним колективом передбачає семінари, тренінги, супервізію, індивідуальні консультації та групові дискусії. Соціальний працівник допомагає вчителям розуміти особливі потреби дітей, надає поради з адаптації навчального матеріалу, сприяє формуванню інклюзивного підходу в навчанні. Індивідуальні консультації дозволяють вирішувати конкретні запити педагогів, а групові дискусії сприяють обміну досвідом та створенню загальної стратегії інклюзії.

Отже, завдяки різноманітним формам та методам роботи соціальний працівник забезпечує підтримку дітей з ООП у навчальному закладі, створюючи сприятливі умови для їхнього розвитку та інтеграції в колектив.

Соціальний педагог виконує важливу роль у забезпеченні соціально-психологічного супроводу дітей з ООП. Згідно з українським законодавством, соціальний педагог здійснює діяльність, спрямовану на психологічну підтримку, адаптацію та розвиток дітей у навчальному середовищі. Його обов'язки включають індивідуальні та групові консультації, забезпечення інтеграції дітей з ООП у колектив, роботу з педагогами щодо адаптації програм та методів навчання. Соціальний педагог активно співпрацює з іншими членами педколективу, а також з зовнішніми організаціями, зокрема, фондами та благодійними організаціями, щоб залучити додаткові ресурси та підтримку для закладу освіти [6].

Напрями роботи соціального працівника, форми, методи та технології реалізації [5]:

1) *Соціально-психологічний супровід дітей з ООП.* Соціально-психологічний супровід полягає у підтримці емоційного стану дитини, адаптації в шкільному середовищі та розв'язанні труднощів у спілкуванні з однолітками. Для дітей з ООП у закладах освіти цей супровід включає індивідуальні та групові зустрічі з метою розвитку навичок комунікації, впевненості у собі та соціальної взаємодії. Серед методів роботи – ігрові

тренінги, арт-терапія, комунікативні вправи, що допомагають дітям поступово розвивати свої соціальні навички. Наприклад, для дитини з розладом аутистичного спектра можуть застосовуватися спеціальні вправи для покращення навичок невербальної комунікації.

2) *Робота з батьками дітей з ООП.* Цей напрям включає консультування батьків з питань адаптації дитини в освітньому середовищі та взаємодії з однолітками. Соціальний працівник організує тренінги, групи підтримки та індивідуальні консультації, де батьки отримують рекомендації щодо покращення взаємодії з дітьми та розвитку їхніх здібностей вдома. Прикладом може бути організація тренінгу для батьків дітей з порушеннями слуху, де соціальний працівник пояснює, як використовувати жестову мову для комунікації вдома.

3) *Загальні інформаційні та культурно-виховні заходи для формування толерантного ставлення до дітей з ООП.* Соціальний працівник сприяє вихованню інклюзивної культури в школі через організацію інформаційних зустрічей, бесід, тематичних заходів і тренінгів для учнів і вчителів. Такі заходи допомагають формувати толерантне ставлення до дітей з ООП, сприяють кращому розумінню їхніх потреб та навчають однолітків і вчителів, як підтримати таких дітей у щоденному навчанні. Наприклад, можна організувати тиждень інклюзивної освіти, під час якого діти і вчителі знайомляться з основами інклюзії, вивчають різні типи комунікації та розвивають емпатію.

4) *Співпраця з фондами, благодійними організаціями та іншими соціальними партнерами.* Соціальний працівник ініціює співпрацю із зовнішніми організаціями з метою залучення додаткових ресурсів, як-от спеціальне обладнання чи допомога волонтерів. Він може звертатися до фондів, що спеціалізуються на підтримці дітей з інвалідністю, для отримання методичних матеріалів або фінансування на придбання обладнання. Прикладом є співпраця з благодійним фондом, який забезпечує дітей з порушеннями зору аудіокнигами та тактильними посібниками.

Завдяки таким структурованим напрямам роботи соціальний працівник сприяє розвитку дітей з ООП, покращує їхню взаємодію з навколишнім середовищем та забезпечує підтримку їхнім батькам і педагогам, що значно покращує інклюзивність освітнього середовища [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз законодавчої бази демонструє, що в Україні створені нормативно-правові основи, які закріплюють право таких дітей на рівний доступ до освіти. У закладах середньої освіти це забезпечується через упровадження індивідуальних програм розвитку, залучення спеціалізованих педагогічних кадрів та адаптацію матеріально-технічної бази.

Соціальний працівник/соціальний педагог у школах виконує різні взаємодоповнюючі функції, що спрямовані на забезпечення всебічного розвитку, психологічного комфорту та соціалізацію дітей з ООП. Їхня діяльність охоплює такі ключові напрями, як соціально-психологічний супровід, підтримка батьків, формування інклюзивної культури в освітньому середовищі та співпраця з соціальними партнерами. Кожен із напрямів передбачає конкретні форми та методи роботи, як-от проведення індивідуальних та групових занять, організація тренінгів, консультацій, інформаційних зустрічей, залучення ресурсів від фондів та благодійних організацій.

Таким чином, створення інклюзивного середовища у школах потребує злагодженої роботи педагогічного колективу, ефективного використання законодавчо закріплених можливостей та залучення додаткових ресурсів. Це дозволяє досягти головної мети – інтеграції дітей з ООП у загальноосвітній процес, забезпечення їхнього розвитку, успішного навчання та соціальної адаптації, що в кінцевому підсумку сприяє побудові толерантного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Іванова О. В. Психологія дитини з обмеженими можливостями. Київ: Видавництво «Либідь», 2019.
3. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
4. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navch> (дата звернення: 18.10.2024).
5. Колупаєва, А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Саміт-Книга, 2009. 271 с.
6. Кравченко Г. Ю., Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Харків: Видавництво «Ранок», 2018. 176 с.
7. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ: «А. С. К.», 2012. 308 с.
8. Особливості роботи із дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Вісник № 4 НДЛ інклюзивної освіти / Упор. Савчук Л.О., Юхимець І.В.* Рівне : РОПППО, 2013. 53 с.
9. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка. Київ : Кондор, 2005. 560 с.
10. Польовик О. В. Досвід соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами в інтегрованих та інклюзивних загальноосвітніх школах м. Хмельницького. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2015. № 11. С. 59 – 62.
11. Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2006 року № 864. Юридичні послуги Online: веб-портал. URL: www.yurist-online.com/zakoni/008/07/014641.phpanna (дата звернення: 18.10.2024).
12. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

REFERENCES

1. Dychkivska, I. M. (2004). Innovative pedagogical technologies [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
2. Ivanova, O. V. (2019). Psychology of children with disabilities. Kyiv: Lybid Publishing House [in Ukrainian].

3. Kolupayeva, A. A., Sofiy, N. Z., Nayda, Yu. M. et al. (2007). *Inklyuzyivna shkola: osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnia* [Inclusive school: features of organization and management]. L. I. Danylenko (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
4. Inclusive education. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navch> (accessed 18.10.2024).
5. Kolupayeva, A. A. (2009). *Inklyuzyivna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: Realities and prospects]. Kyiv: Summit-Kniga [in Ukrainian].
6. Kravchenko, H. Yu., Silina, H. O. (2018). *Inklyuzyivna osvita v DNZ* [Inclusive education in preschool institutions]. Kharkiv: Ranok Publishing House [in Ukrainian].
7. Kolupayeva, A. A., Taranchenko, O. M., Bilozierska, I. O. (2012). *Osnovy inklyuzyvnoi osvity* [Basics of inclusive education]. A. A. Kolupayeva (Ed.) [in Ukrainian].
8. Savchuk L.O., Yukhymets I.V. (Eds.). (2013) *Osoblyvosti roboty iz ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh inklyuzyvnoho navchannia* [Features of work with children with special educational needs in inclusive education]. *Visnyk № 4 NDL inklyuzyvnoi osvity*. Rivne: ROIPO, 2013. 53 c. [in Ukrainian].
9. Palchevskiy, S. S. (2005). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
10. Polovyk, O. V. (2015). *Dosvid sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy z osoblyvymy potrebamy v intehrovanykh ta inklyuzyvnykh zahalnoosvitnikh shkolakh m. Khmelnytskoho* [Experience in socio-pedagogical work with children with special needs in integrated and inclusive schools in Khmelnytskyi. Collection of scientific papers of the Khmelnytskyi] *Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"*, 11, 59–62 [in Ukrainian].
11. On planning activities and maintaining documentation for social educators working with disabled children: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. No. 864 (2006, 28 December). Retrieved from www.yurist-online.com/zakoni/008/07/014641.php (accessed 18.10.2024).
12. Shved M. (2015). *Osnovy inklyuzyvnoi osvity* [Basics of inclusive education]. Lviv: Ukrainian Catholic University [in Ukrainian].